

42, 43, 44, 81; Metin Bozan, "Şeyh Mahmud ez-Zokaydî ve Kitâbü'd-Dâ' ve'd-Devâ' Adlı Eseri", *Uluslararası Siirt Sempozyumu Bildirileri* (haz. Mehmet Bilen v.dğr.), İzmir 2007, s. 226-237; a.mlf., "Şeyh Cüneyd ez-Zokaydî ve 73 Fırka'ya Dair Haşiyesi", *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*, VIII (2012), s. 5; Mehmet Macit Sevgili, "Şeyh Mahmud Zokaydî ve Şeyh Fudayl Zokaydî'nin Hayatları", *Uluslararası Siirt Sempozyumu Bildirileri*, s. 725-734; a.mlf., "Şeyh Mahmud Zokaydî'nin Antalya Sürgün Hatıraları", *İbrahim Hakkı ve Siirt Üleması Sempozyumu Bildirileri* (haz. Ahmet Erkol – Abdurrahman Adak), Siirt 2008, s. 443, 444, 446, 447-471; Adnan Memduhoğlu, "Molla Halil es-Siirdî ve Usûlü'l-Fıkh Adlı Yazma Eseri", a.e., s. 294-297.

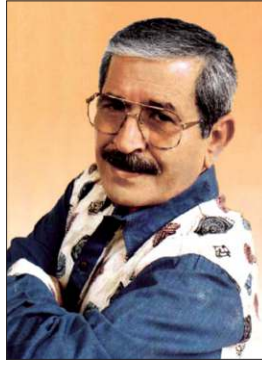
ADNAN MEMDUHOĞLU

MAHZUNİ ŞERİF

(1939-2002)

Türk halk şairi, âşık.

Maraş'ın Afşin ilçesinin Berçenek köyünde doğdu. Asıl adı Şerif Cırık'tır. Kaynaklarda doğum yılı farklı şekillerde verilmekle beraber kendisi "Geldim" başlıklı şiirinin ilk dörtlüğünde, "Tevellüdüm merhak ise milad-ı otuz dokuz" der (Zaman, s. 504). Babası Bargineklî Ağuçan Türkmenleri'nden Zeynel Efendi, annesi Döndü Hanım'dır. Çocukluğunda Elbistan'ın Âlebey köyünde Lutfi Efendi Medresesi'nde Kur'an öğrendi. Köyünde ilkokul açılınca buradan 1956'da mezun oldu. 1957'de girdiği Mersin Astsubay Okulu'nu 1959'da bitirdi. 1960'ta Ankara Ordu Donatım Teknik Okulu'nda kısa bir eğitim ve Sivas'ta beş ay devam eden stajyerlik sonunda askerlikle ilişkisini kesti. Saz çalmaya ve şiir söylemeye başladı. 1960'lı yıllardan itibaren özellikle plaklara okuduğu türkülerle tanındı. Başta Alevî-Bektaşî toplulukları olmak üzere Anadolu'da büyük ilgi gördü. Türkiye ve Almanya'da verdiği konserlerde çalıp söylediği türküler yanında aşırı sol söylemlerinden dolayı zaman zaman sorgulandı. 12 Mart 1972 muhtırasının ardından Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilmesi üzerine, "Erim erim eriyenin" türküsünden dolayı dört ay hapse mahkûm edildi. Yargılanma ve tutuklanmaları daha sonra artarak devam etti. 1989-1991 yıllarında kurucularından olduğu Ozanlar Derneği'nin genel başkanlığını yaptı. 1997 Haziranında Almanya'da bulunduğu bir sırada beyin kanaması geçirdi ve tedavi gördü. 2001 yılı başlarında yeniden rahatsızlandı, bir süre yoğun bakımda kaldıktan sonra sağlığına kavuştuysa da 17 Mayıs 2002 tarihinde Almanya'nın Köln şehrinde öldü. Cenazesi Türkiye'ye getiril-

Mahzuni Şerif

lip Nevşehir Hacı Bektaş-ı Veli Külliyesi'nin çilehâne kısmında defnedildi.

Mahzuni, gerek aşk ve toplumsal içerikli gerekse sol ağırlıklı ideolojik şiirleriyle tanınmıştır. Bazı şiirleri muhteva, kafiye, ölçü ve nazım bakımından başarılı olduğu halde birçok şiiri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Bu şiirlerinde diğer saz şairlerinde de sık sık görülen kafiye, vezin ve nazım hataları fazlacadır. Şiirlerinde bilhassa Pîr Sultan, Âşık Veysel ve Davut Sulârî'den etkilendiğini, Âşık Veysel için yazıp söylediği bir şiiri okuduğu plağın başındaki konuşmasında, "Ben Mahzuni olmuştum tarihî geleneğim Pîr Sultan'dan, özlemim senden, sesim Davut Sulârî'den ve yüreğim Hak'tandır" şeklinde ifade etmiştir (*Yeni Ortam*, 14 Mart 1974; Aktaş, s. 88-89).

550 kadar şiiri bulunan Mahzuni'nin bunları aşk şiirleri, inanç şiirleri, sosyal muhtevalı şiirler ve taşlamalar, siyasal içerikli ideolojik şiirler olmak üzere dört grupta değerlendirmek mümkündür. Toplumun her kesimi tarafından sevilmesini sağlayan ve kendisine haklı bir şöhret kazandıran aşk şiirleri gerek edebî değer bakımından gerekse âşık edebiyatı içinde önemli bir yere sahiptir. Hemen hepsi kendisi tarafından bir besteye bağlanan ve türküler olarak da söylenen bu şiirlerin tamamı plağa okunmuş, birçoğu TRT repertuarında yer almıştır. "İşte gidiyorum çeşm-i siyâhım / Önümüze dağlar sıralansa da / Sermayem derdimdir servetim âhım / Karardıkça bahtım karalansa da" gibi şiirler onun dikkate değer şiirleridir.

Seyyid olduğunu söyleyen Mahzuni, Alevî-Bektaşî inancına sıkı sıkıya bağlıydı. "On iki evlâdın on iki milyon / Uyan İmam Ali gör neler oldu / Bir değil beş değil Yezid'in kahır / Uyan İmam Ali gör neler oldu / Senin çadırına Mervan'lar doldu" gibi şiirlerinde Hz. Ali yanında on iki imam, Hacı Bektaş-ı Veli başta olmak üzere Alevî-

Bektaşî inancı içinde yer alan isimleri sık sık anarak yüceltmıştır. Bunlardan bazıları günümüzde cem âyinlerinde semah dönülürken ezgi eşliğinde okunmaktadır.

Mahzuni'nin büyük halk kitleleri tarafından sevilmesinde önemli payı olan şiirlerinin bir bölümü sosyal içerikli şiirleri ve taşlamalarıdır. Çalışan bütün kesimler, köylüler, işçiler, kimsesizler, Almanya'da çalışan Türk işçileri, hastalar, yoksullar, Çingeneler bu şiirlerle anılmış; merhametsiz zenginler, paraya doymayan doktorlar, görevini yerine getirmeyen ve kötüye kullanan devlet yetkilileri, dünyayı sömüren Amerika yerilmiştir. Mahzuni Şerif yaşadığı dönemdeki bütün siyasal olaylarla yakından ilgilenmiş, bunlardan bir kısmının içinde yer almış ve onaylamadığı siyasîleri taşlamaktan geri durmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Süleyman Yağız, *Berçenekli Aşık Mahzuni*, İstanbul 1976; A. İhsan Aktaş, *Anadoluyu Kucaklayan Ozan Mahzuni Şerif*, Ankara 1999; Cemil Çiftçi, *Maraşlı Şairler Yazarlar Alimler*, İstanbul 2000, s. 203-204; Süleyman Zaman, *Mahzuni Şerif / Yaşamı Dünya Görüşü Şiirleri*, Ankara 2000; A. İ. Afşaroğlu, "Âşık Mahzuni Şerif", *Yeni Ortam*, İstanbul 24 Ocak 1973; S. Serpil Savcıoğlu, "Âşık Mahzuni'nin Şiiri", *Halkbilimi*, sy. 7, Ankara 1975, s. 12-25; a.mlf., "Âşık Mahzuni'nin Şiiri", a.e., sy. 8 (1975), s. 12-13; "Mahzuni", *TDEA*, VI, 121.

NURETTİN ALBAYRAK

MAKDİŞ, Mahmûd b. Saîd

(محمود بن سعيد مقديش)

Ebü's-Senâ Mahmûd b. Saîd Makdîş
es-Sefâküsî el-Mâlikî
(ö. 1228/1813)

Tunuslu fakih ve tarihçi.

1154 (1741) yılında Sefâkus'ta (Sfaks) doğdu. Asil bir aileye mensuptur. İlk eğitiminin ardından Muhammed ed-Dernâvî el-Lîbî'den, Zeytûne Camii'nde Kâsım el-Mahcûb, Muhammed eş-Şahmî ve Abdullah es-Sûsî el-Mağribî gibi âlimlerden dinî ilimleri okudu. Daha sonra Cerbe'ye giderek İbrâhim el-Cemmenî Zâviyesi'nde kaldı ve oradaki âlimlerin derslerine devam etti. Mısır'da bulunduğu dönemde Ezher'de Ahmed ed-Demenhûrî ve Hasan b. İbrâhim el-Cebertî'den ri'yâzî ilimler tahsil etti. Ali b. Ahmed el-Adevî es-Saîdî'den fıkıh ve hadis okudu. Mısır'a ne zaman gittiği ve ne kadar kaldığı bilinmiyorsa da kendisi 1201'de (1787) İskenderiye'de olduğunu belirtir ve şehir hakkında kısa bilgi verir. Ezher'de bulunduğu süre içinde bir yandan ilim meclislerine devam ederken bir yandan da geçimini temin etmek

için kitap istinsah etti. Ezher'deki eğitiminin ardından Sefâkus'a döndü ve ders vermeye başladı. Burada yetiştirdiği çok sayıda öğrenci daha sonra seçkin âlimler arasında yer aldı. Resmî bir görev almayıp tadrîs, telif ve ticaretle uğraştı. Hayatının son dönemini Kayrevan'da geçirdi ve bu şehirde vefat etti. Cenazesi Sefâkus'a götürülerek orada defnedildi. 1226 (1811) ve 1233 (1818) yıllarında öldüğü de ileri sürülmektedir.

Eserleri. 1. *Nüzhetü'l-enzâr fi 'acâ'ibi't-tevârih ve'l-ahbâr. Dâ'iretü Makdîş* adıyla da bilinir (I-II, Tunus 1321; nşr. Ali ez-Züvârî – Muhammed Mahfûz, I-II, Beyrut 1988). Muhtemelen 1203'te (1788-89) yazılmaya başlanan eserin birinci cüzü 1210'da (1796) tamamlanmıştır. Eserde sözü edilen son olay Muharrem 1205 (Eylül 1790) tarihini taşımaktadır. Makdîş kitabını yazarken Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*, Taberî'nin *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, Mes'ûdî'nin *Mürûcû'z-zeheb*, İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil*, Ebü'l-Fidâ'nın *el-Muhtasar fi ahbârî'l-beşer*, Şerif el-İdrîsî'nin *Nüzhetü'l-müşâtâk*, Humeydî'nin *Cezvetü'l-muktebis*, Ayyâşî'nin *Rihle*, Abdullah b. Muhammed et-Ticânî'nin *Rihle*, Beyzâvî'nin *Nizâmü't-tevârih*, İbnü'l-Verdî'nin *Harîdetü'l-'acâ'ib*, Zekeriyâ el-Kazvî'nin *'Acâ'ibü'l-mahlûkât*, İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân*, İbn Fazlullah el-Ömerî'nin *Mesâlikü'l-ebşâr*, İbn Haldûn'un *el-'İber*, Süyûtî'nin *Târîhu'l-hulefâ'* ve *Hüsnü'l-muhâdara* gibi eserlerinden faydalanmıştır. İki cüz olarak planlanan eserin birinci cüzü bir mukaddime ile on makaleden, ikinci cüzü bir makale ve bir hâtimeden meydana gelmektedir. Mukaddime eserin yazılış sebebi, metodu ve tarih ilminin önemi anlatılır. Birinci makale kitabın en uzun bölümü olup bilhassa Mağrib'in coğrafyasına ayrılmıştır ve dört bab altında ele alınmaktadır. Müellif burada beşerî ve iktisadî coğrafya konusunda Şerif el-İdrîsî'nin *Nüzhetü'l-müşâtâk*, İbnü'l-Verdî'nin *Harîdetü'l-'acâ'ib*, Zekeriyâ el-Kazvî'nin *'Acâ'ibü'l-mahlûkât*, Ticânî'nin *Rihle* ve İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân* adlı eserlerine dayanmıştır. Hilâfet konusunun ele alındığı ikinci makale üç babdır. Bu bölümde hilâfet kavramı üzerinde durulmakta, halife Allah'ın vekili olarak nitelendirilmekte, bu açıdan Hz. Âdem'in ilk halife olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ashâb-ı kirâm, Hulefâ-ı Râşidîn, Emevî halifeleri dönemi ve Emevîler devrinde Mağrib'de gerçekleştirilen fetihler anlatılmakta, hilâfet ve saltanat terimleriyle

bunların arasındaki farklar incelenmektedir. Üçüncü makale Abbâsî halifeleri, onları metbû tanıyan devlet ve hânedanlar hakkında olup üç babdan meydana gelmektedir. Burada Abbâsîler, Saffârîler, Sâmânîler, Gazneliler, Büveyhîler, Selçuklular, Hârizmşahlar ve Mağrib'deki Abbâsî emirlerinden bahsedilmektedir. Dördüncü makale Fâtımîler'in Mağrib ve Mısır'daki hâkimiyetlerine dairdir. Beşinci makale Sanhâceliler'le Eyyübîler'e ayrılmıştır ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Sanhâceliler ve Fâtımîler'e karşı gerçekleştirilen ayaklanmalar, ikinci bölümde Zengîler, Eyyübîler ve Eyyübîler'in Haçlılar karşısında kazandıkları zaferler ele alınmaktadır. Altıncı makalede Endülüs Emevîleri, yedinci makalede Murâbitlar ve Yûsuf b. Tâşfîn'in Endülüs'e girişi, sekizinci makalede üç başlık altında Muvahhidler incelenmekte, dokuzuncu makalede Merînîler, Zeyyânîler (Abdülvâdîler) ve Nasrîler üzerinde durulmaktadır. Onuncu bölüm oldukça ayrıntılı bir şekilde Hafsîler'e ayrılmıştır. Eserin Osmanlılar hakkında olan ikinci cüzü on birinci makaleyi ihtiva eder. Burada Osmanlı Devleti üç başlık altında ele alınmıştır. III. Selim'e kadar gelen Osmanlı padişahlarından kısaca bahsedilir, Osmanlılar'ın faziletlerine ve onların gayri müslimlerle yaptıkları savaşlara temas edilir. Ayrıca Osmanlı ordusunun İfrîkiye'yi (Tunus) küfür ehlinen kurtarmak için yaptığı mücadeleler, Tunus'a tayin edilen valiler, merkezden gönderilen valilerin gölgede kaldığı Murâdîler (Dayılar) devri ve Hüseyinîler hakkında oldukça geniş bilgi verilmektedir. Hâtimede dört başlık altında, Tunus'un müslümanlar tarafından fethinden Hammûde Paşa'nın görev başında olduğu 1790 yılına kadar Sefâkus'un tarihi, valileri, Sefâkus halkının Malta ve Venedikliler'le yaptığı cihad, Sefâkus'ta yetişen ulemâ ve evliya anlatılmaktadır. Eserin çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları mevcuttur (*Nüzhetü'l-enzâr*, neşredenlerin girişi, I, 25-27). Tunus, Mehdiye, Kayrevan, Cerbe ve özellikle Sefâkus tarihi açısından önemli olan *Nüzhetü'l-enzâr* akıcı bir üslûpla kaleme alınmıştır. 2. *Î'ânetü zevî'l-istibşâr 'alâ Keşfi'l-estâr 'an 'ilmi hürûfi'l-gubâr*. Endülüs'ü âlim Kalesâdî'nin *Keşfü'l-cilbâb 'an 'ilmi'l-hisâb* adlı eserinin muhtasarı olan *Keşfü'l-estâr*'ın şerhidir; bir nüshası Tunus'ta Mektebetü'l-vataniyye'de bulunmaktadır. 3. *Hâşiye 'ale'l-'Akîdeti'l-vüşâ. Muhammed b. Yûsuf es-Senûsî'nin* (ö. 895/1490) *'Akîdetü's-Senûsî el-vüşâ* adlı eserine yazılan hâşiyedir (iki cüz tek

cilt halinde, Tunus 1321). 4. *Me'tâli'u's-Su'ûdî*. Ebüssuûd Efendi'nin *İrşâdü'l-'akli's-selîm* adlı tefsirinin hâşiyesidir. On üç cilt halindeki eser Tunus'ta Şeyh Muhammed es-Sâdık en-Neyfer Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. 5. *Şerh 'ale'l-Mürşidi'l-mu'în*. İbn Âşir el-Fâsî'nin Mâlikî mezhebine dair manzum ilmiyelik *el-Mürşidü'l-mu'în 'ale'z-zarûri min 'ulûmi'd-dîn*'ine yazılan iki cüzden ibaret bir şerhtir. 6. *Şerh cânib mine't-Tezkire*. Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî'nin *et-Tezkire fi ahvâli'l-mevtâ ve'l-âhire* adlı eserinin şerhidir. 7. *el-Kavlü'l-câvî fi cevâbi vakfeti's-Şeyh Yahyâ eş-Şâvî fi'l-fırağ beyne's-sebeb ve's-şarî. Tunus'ta Mektebetü'l-vataniyye'de kayıtlıdır.*

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd b. Saîd Makdîş, *Nüzhetü'l-enzâr fi 'acâ'ibi't-tevârih ve'l-ahbâr* (nşr. Ali ez-Züvârî – M. Mahfûz), Beyrut 1988, neşredenlerin girişi, I, 9-27; İbn Ebü'd-Diyâf, *İlhâfû ehli'z-zamân*, Tunus 1963, VII, 85-86; Muhammed b. Osman es-Senûsî, *Müsâmerâtü'z-zarîf bi-hüsnü'l-ta'rîf* (nşr. M. Şâzelî Neyfer), Beyrut 1994, IV, 67-68; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, s. 339-351, 366; *İzâhu'l-mek-nûn*, II, 637; *Hediyetü'l-'ârîfin*, II, 417-418; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 167; I. Kirachkovsky, *Târîhu'l-'edeblî-coğrafiyyi'l-'Arabî* (nşr. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963, II, 768; Reşâd el-İmâm, *Siyâsetü Hammûde Bâşâ fi Tûnis*, Tunus 1980, s. 19, 120; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), VII, 172; Mahfûz, *Terâcimü'l-mü'ellifin*, IV, 356-363; Ahmed Abdüsselâm, *el-Mü'errihüne't-Tûnisyyûn* (trc. Ahmed Abdüsselâm – Abdürrezzâk el-Hulevî), Tunus 1993, s. 305-319; Ali ez-Züvârî, "Sefâkus fi'l-karnî's-sâdis 'aşer", *Mecelletü'l-kalem*, sy. 2, Sefâkus 1974, s. 3-4; T. Bachrouch, "Safâkus", *EP* (İng.), VIII, 763.

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

MAL HATUN

Osmanlı Beyliği'nin kurucusu
Osman Bey'in hanımı.

Hayatı ve kimliğine dair bilgi yoktur. İlk Osmanlı kaynaklarında Mal Hatun / Malhun Hatun olarak geçer ve kendisinden genellikle Osman Bey'in hanımı, Şeyh Edebâli'nin kızı ve Orhan'ın annesi diye söz edilir. Orhan Bey'in annesi olma ihtimali varsa da Şeyh Edebâli ile bir ilgisinin bulunmadığı kesindir. Adına, Osmanlı tarihinin bugüne ulaşan ilk belgelerinden evâsıt-ı Rebülevvel 724 (8-18 Mart 1324) tarihli Mekece vakfiyesinin şahitleri arasında Mal Hatun bint Ömer Bey şeklinde rastlanır. Bu durum onun Osman Bey'le bir bağının olduğunu açık biçimde gösterir. Zira burada şahitler sıralanırken önce Osman Bey'in oğullarının (Çoban, Melik, Hâmid, Pazarlı) ve kızının (Fatma) adı zik-